

ACC. N:R M. 10359: 1-10.

Landskap: Skåne Upptecknat av: Annette Larsson
Härad: Froska Adress: Åspinge
Socken: Ö. Åspinge Berättat av:
Uppteckningsår: 1947 Född år 1881 i Ö. Åspinge

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Nån den nya tiden kom till bygden. s. 1-10.

LWF 59.

Lu F 59

1. Enligt di gamles, som nu är döda, utsaga skall laga skifte ha utförts någon gång på 1730, eller 60 talet. Här är ingen by här omkring som är skiftad. Men här finns en och annan jord som hör byn till. De har varit grustag, gruddt ~~fäkt~~ en gång. Så blev där byggt på en sådan. Detta hus som jag bebor, är ju mitt föräldrarnas, är byggt någon gång på 60 talet. De var en mormon som byggde de. Han ställde grustaget av byn, och odla upp de. Sen köpte far huset av mormonen, "han reste ju till tion". Så fick far jorden på sin livstid mot ärlig betättning. Den betalningen skulle erläggas vid varje byestämman. De samma är ännu, men jag kan ej enligt nya stadgar få på längre än 5 år, sen skall de skrivas om. På så sätt kan di ej sälja sådan jord, där som är hus. Här är flera sådana, men så husen upphört har di ytenderat gran. Aukastningen till faller byn. En bit jord är även så, att en del av skottonden är på den. Både här, och kringliggande byar är byestämman vart år. Jag är sjätt med på en sådan vart femte år då arrendet förnyas. Då skall bykassan granskas, bestämmas om byns jorchar, välja ny älderman. Dytika ärende av olika slag. Byn är ju indelad efter nummer, så går de i nummerordning med byestämman. Så skall den nye äldermannen mottaga byskrinet, hornet, handlingar. I skrinet finns byakarta, gamla protokoll, bankböck, gamla gulnade papper.

Allt de tillbehöret är säkert över 100 år. Jag har ju sett på dem, både karta och bankbok är så slitna så di knappst hänger i hope. De är ju så, att byamännen skriver sine namn på protokollet varje år, alla som är närvarande.

Där är gamla namn som är så långt tillbaka, som di nu medrädders, farfar.

Di är knappst läsliga, även protokollen är ju dummade och slitna.

Di förste är skrivna av riksdagsmannen, samt skulle stå krosson.

Sen stämman var över, har di gille. En gam. sed var, att en ny socken bya-
man skulle bjuda inträde. De var ett halv stopp. De är ännu att när gör de.
Ibland bar de se att ett par stycken bjöd inträde. Äldermannen skall ju
bjuda gillet. Di gamle gubbarne kunde ju halsa. De var för de mästa att de
blev helt till sist. Särskilt om där var någon brist om stämman.

Nu är de sälynt att där blir överkastning, fast där ljudes bra.

Här finns både andels, och träskföreningar, fjurföreningar, mejeri, laktteri-förening.
Men när di distamöterna är samlade är de särskilt. De är ju nyare metoder.

Alla di föreningarna har bitelats på slutet av 80 talet. Träskföreningarna
var nog omkr. 1900. Di gamla tale om bybrunnen som var här, där skulle hela byn ta
vatten till kreaturen. Där samlades byamännen och redgjorde om byns ärende.

Vid Ekeröck är en rundring med stenar, där skall ha varit en samlingsplats.

Katesrote, s.k. gillestlag, de var för i tiden här var gillestlag. Här var tre sådana här i byn. Vi alla gille, särskilt bröllopp och begravning skulle gillestagen följas. Här var ju inte så bebott, som nu, så de var inte så många i vart lag. Den seden är helt försvunnen. Det kunde bli stora vänskap när någon blev utsluten.

- 2 Jordbruksförbättringen har från flera synpunkter höjts på di arade 50 åren. Jordbruket har blivit bättre dels av di fick bättre redskap. När järnvägen kom till, de är 60 år sen, så blev Hörby större, där blev mera handel. Di fick dit bättre redskap. I stället för di gamle träårdern, träherren, och hemmagjord ploggen kom järnherre, nyare plogar. Så blev jorden bättre bearbetad. Så genom mejerierna, lade di an på stinskötsel, där blev mer gödsel. Genom herrgårdarna fick di se nya metoder med dikning, även andra sädeslag. Så fick di bättre skördar di kunde ha flera djur. När då landbruksskolorna börja var her ju män som kom med nya inslag. Där so fick di fatt i konstgödning. Sen har de gått undan. Här var ju män gammal som höll på di gamle sederna i sin tid. Men sen di yngre lag vid blev de helt nytt. Nuomera tar di all äng till betesmark. Här är ingen slätter, i stället har di rotfrukter i stor utsträckning. Di gamle var rädda om skogen, men nu avverkar di den, så skaffar di här till betesförbättring till fäladsmark, och skogsmark.

³ Hemsalöjden har övergått till fabriksvara. Träalöjd, som hemsalöjden för
arbeta med, har helt övergått till att köpa färdiga möbler, eller beställa på
snickerifabrik. De har blivit sen här blev sådant i Hörby. Så långt tillbaka
som på 70 talet skulle hemsalöjden göra likkistor när man var död.

Di fick först efter bräder, sen till snickaren. Sedan hemsalöjd, som träskor och
taffler. Träskomakaren köpte alle och gjorde träskor efter beställning. Men nu är
de övergått till att köpa färdiga. Sen Hörby utvecklats har hemsalöjden gått bort.
Här var di som tillverka skåffer, stolar, och allt annat smält som di sålde, men som
di nu säger, de betalas sig ej. De köper de billigare. För i tiden, på 1800 talet var
här bäckare, som gjorde träspanna, byttor, och rachedräjare som gjorde spinnrockar
men di har också försvarnit. Spinnrockar ser man inte nu, men laggkärl finns ju på
marknaden. Här fanns också gamla liasmeder som smidde eggjärn, men di har
också försvarnit. Di som kan sådana yoken, antingen ger di sig till byggnads-
snickare, eller vid fabrik, di har bättre betalt.

En gren av arbete som har förändrats är torvupptagning. I från handupptagning
sker de med maskin. Där har den mästa av arbetarbefolkningen slutit sig till.
De beror på större betalt, än vad di fick förut, samt mera lönande i längden.
Di som förr var grovarbetare, har i stor utsträckning gått till väg, och järnvägsarbete.

Innan bilarna kom till, och denna bandelen blev var kördes mera anlidade.
I Hörby, på 1800-talet var gästgiverarehjuts ju de firämsta. Där stod ju alltid hästar
till reds. Så börja där bli åkare, många som varit jordbrukare satte sig mer som åker.
De var även en järnvägen blev, di körde ju gods från järnvägen till affärerna och även ut
till befolkningen. För i tiden körde ju bönderna stadsreser. Di körde till staden
med sina produkter. Varje vecka skulle ju ägga handlarna till staden med ägg o smör.
Så hade di baglass med hem. De var varor till handlarna. De var också på 1800-talet.
Övergång från de ena till mera lönande. En gammal berättelse att på 1860-talet omkr. var där
ett par i Hästäng, en lju instill "Hörby" som hade en lit jord, den sålde di. Så köpte di en
dragkärra, så stod di på torget var torsdag och köpte upp ägg och smör. Sen drog di kärran
till Malmö var fredag och svyktta. Di kom ju ej hem förrän om lördagen.
Den samma tala om ett annat par som sålde sin jord, men som i stället köpte ett
positiv, och drog land och rika i kring med de.
Jag minns själv på 80, 90-talet då Amerika febern tog så många. Di var här
rent av utvandring. Nästan så gott som all ungdom reste. Varken jordbruk
eller industri höll dem kvar. Nu tar staden och industrierna folket.

Bland hemalöjden, så har även kvinnornas ändrats. Bära med linet, då skulle di bryta, skäpta, häkla, karda, och spinna. Allt de har ju gått bort. Di kan inte odla lin, di har inte folk. Väva har också minskats, di köper billigare, och så hinner di inte heller. Här finns en och annan som idkar vävning, Ullen, den både karda och spann di självt, men nu lämnar di bort den till spinneriet. För sett många o karda, spann o sticka strumpor. Redan så sent som in på 1900 talet. Men nu är di som då gjorde de, för gamla, och de yngre gör di inte.

⁴ Di gamle har sagt att di yngre, eller folket nu kan inte hantera med pengar. Men de beror dels på att di har bättre om pengar, och här finns mera åtkomligt att få. Avlöning in natura upphörde omkr 1900 eller något innan till en del. Längre tillbaka var den mästa betalningen med annat än pengar. När di lejde tjänare, så skulle den ha de mesta i klädväg. Linväv, häset, klänning, även ett par träsko. I den gamla tiden slagträcka di all säck, då fick en kar, träcka för prämskäppa. Skulle en husman ta upp korv så antingen fick han ta till hälvten, eller fick han göra dagsverke för torvjorden. Kvinnorna som spann blånor till altmogen, eller di bättre lottade spann till hälvten eller också fick di spinna för mjöl eller bröd. Möjligen en bit fläsk.

Bondmarna betala aldrig spänad eller häsedjävningar med pengar. De var med annat. Di kunde få sitta en hel vinter o sticka för en mark häset.

Nu får di ingen att sticka om di så erbjudes både pengar och ull.

Den första handelsboden kom till i Höörjan på 1870 talet. Han var från Hörby, han byggde ett hus och insättte en butikk. De var endast de nödvändiga som där var.

På den tiden då här var kru överallt, brukade man av dem att gå till Hörby efter någon försnödenhet, som kaffe och socker, smus, salt, som di sålde till dem som där gick dit. När den handelsboden kom till baka di bröd som di sålde. Den förste bagare som var i Hörby hette Viberg. Där var di som gick i kring och sålde kakor, från hans bageri.

Förtjensten bestod av räknkakor, en på var 10 öring. De var svårt innan här blev bröd i butikerna, di skulle till Hörby efter, om di ej själva kunde baka. Sen börja handlarna taga hem bröd från Hörby. Där börja fler att baka till avsalu.

5 Förändringar i byggnad har ju på de senaste 50 åren ändrats mycket. Gammal sed var ju att di hade husen så gott som på själva jorden, ingen grund. Di var låga, och husen var ju så låga så kreaturen näst stötte till jällen. Böningshusen har allt mer övergått till tidensliga. Nu rivs ju gamla hus. När järnvägen kom här, fick ju många riva helm taken och lägga spån. Sen blev de papp, och sen hårda tak. Man såg aldrig för målade hus, de börja först med röd, sen annan färg. Den förste målaren här kom hit var omkr. 1885 han satte i gång med ett utvändigt målning. Egna hem börja omkr. 1900. Då börja småbrukare bygga om sina gamla hus. Di boskällare som hade korpar eller husmän, bodde i uthus, som numera hade inte fått till vilkor bebotts.

- ⁶ Samtidigt ändrades på heminredning. När di fick bättre om pengar skaffa di sig bättre inom hus. Bland allmogon skaffa di kökspris som di antingen ställde i stugan eller i köket i den öppna yttan. Så skulle stugan vara fin, en bänken ersattes med schäslong. Om di hade en lillastuga som ersatte stugan togs den till dagligstuga. Så kunde storstugan vara fin. Efterhand togs långbordet ut, där blev ett runt bord i stället. De var ju väldigt fint där som var runt bord mitt på golvet. Där blev tapeter, vävda mattor på hela golvet, och gardiner. Småfolket ändra så gott di kunde. I fråga om mat blev de ändring. Den gamla seden att alla sök en städ, och slöjpa i samma köpke lades bort. De har ju förekommit på något instaka ställe rätt så sent. I fråga om kolas så börja di införa sed efter herrskaps, eller efter bättre hus. Här var ju män kös som hade varit hos herrskaps, eller i prästgård, och hem med nytt, då skulle de ju respekteras. Allt mer och mer gick de gamla bort.
- ⁷ I gamla tider för omkr. 75 år sen fanns ju inga andra vagnar än bälstervagn. Di fick di äka i. Men sen börja di ju med fjädervagn. På di äkte 50 ären har alla som har hästar, hållit sig med en fin äkvagn. De som ennet har ju di av bättre samhällsklass hållit sig med förnämare, men allmogon har allmer och mer kommit med. Sen vägatyrrelsen över tog vägarne har di blivit bättre att höra på. På den tiden då bönderna hade var sitt vägatyrke, att skärva var vägarne besvärliga.

ACC. NR M. 10359: 9.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

⁸ Nästen börja både ungdom och äldre söka mer utomkring. Här blev ju föreningar och möten av skilda slag. Mammades, de har ju för många varit säkra förskräelser.

Sen har här ju blivit fästern. Här har födelsedagar med fäster tagit stora steg fram.

De gamla gillestaget är helt borta. Di tager sig nu gillestagar och umgänge som di tycker.

Tror spelet är mycket i samband med gille och umgängestivet.

Jag minns som barn att tidning var sålynt, men så börja här bli va ords tidning.

Di gamle sa alltid, genom tidningar blev allt slände sport. Slände väset genom tidningar.

De dröjde ju alltid länge innan nån händelse blev sport, innan ords tidningen blev.

Di ende som förmedla nyheter var kringvandrande handlere.

⁹ Undervisningen i folkskolan har kanske till någon mån ändrats. Men jag tycker då jag gick i skolan, och nu är ej så mycket. Di lär ej mer nu än då. Men vanorna, och omläggning av undervisning har ändrats på di ända 50 åren. Mera kristendom förekom då.

De kunde ju förekomma att någon rik bondson kom på folkhögskola, eller annan skola. Nu är de snart allmänt att di ska till slörby i realskolan.

Söndagsfirandet stod högt i ära. Idyktor var fabrikt besökt alltid, metharden var flitigt beträdd. Husförhör drog jag de är omkr 30 år sen de ända var.

Nu hade ju ingen gått nu kan ju ätminstone di mästa häsa. Men di gamle tala om forna bälers husförhör, de var ribatiga sorgespre. Offren kunde ingenting, prästen var it

Jäldre tider var även bruket med konunionfisker. De har också helt gått bort.
Dopet, de förekommer mer allmänt att barnen döptes hemma. Kom du till kyrkan, skeddde dopet
i prästakammaren. Här är ju annessförsamling, så var här ju annesshemman. Där var en
kammarer som stod som expedition. När någon skulle tala till prästen gick du där in.
Både vigslar, och dop, och all expedition förväntades där. Nu förekommer inte den.
Du får tala med prästen i sakristian. De gamla s. k. prästastaderna brukade också träffa
prästen innan messan och tala om vad som försiggått under veckan. De var väst i Crusos tid.
Väckelserörelsen har gått mycket fram, särskild jingstörrelsen. En tid var baptisterna
¹⁰ Högkonjunktur, de blev de hos allmoget under de förra världskriget. Då fick ju bönderna
taga vad de ville för deras produkter. Sen har du under mellantiden, och under siste
krigsåren allt mer ökat. Så har du börjat riva i husen, omändra, göra nytt,
skaffa fina möbler. Och skaffa nya moderna maskiner.
Nu hör man ju ofta de ut. Han har skaffat allt nytt, och byggt om, för han
skulle inte få så stor skatt. Så du siste åren har förändrat mycket.
Så också de, att du får inte till vilkor, lejd arbetskraft, utan du får själv sköta
de, så slipper du med den utgiften, du får själva pengarna.